

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA TARBIYAVIY ISHLARNING SHAKLLARI VA USULLARI

Ulfatjon Ilxomovich Maxkamov

Chirchiq davlat pedagogika instituti professori

Dilafruz Muhiddinovna Ismoilova

Chirchiq davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola o'quvchi kamolotida muhim omil hisoblangan tarbiya jarayoning mazmun, mohiyati va ushbu jarayonda maktab, oila uzviyligi, ayniqsa o'qituvchi mahoratining ayrim qonuniyatlari ilmiy - pedagogik jihatdan asoslangan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, tarbiya, ma'naviy tarbiya, intellektual, qobiliyat, o'qituvchi, o'quvchi, metod, uslub, texnologiya, kognitiv, iste'dod.

FORMS AND METHODS OF EDUCATIONAL WORK IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS

Ulfatjon Ilxomovich Makhkamov

Professor of Chirchik State Pedagogical Institute

Dilafruz Muhiddinovna Ismoilova

Teacher of Chirchik State Pedagogical Institute

ABSTRACT

This article is scientifically and pedagogically based on the content and essence of the educational process, which is an important factor in the development of the student, and in this process, some laws of school, family, especially the skills of the teacher.

Keywords: Education, upbringing, spiritual upbringing, intellectual, ability, teacher, student, method, style, technology, cognitive, talent

KIRISH

Prezident Shavkat Mirziyoevning O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining yigirma to'qqiz yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqida

“Farzandlarimizning iste’dod va qobiliyati, ezgu intilishlarini to‘liq ro‘yobga chiqarish, ijtimoiy faolligini oshirish, hayotda munosib o‘rin egallashlari uchun barcha imkoniyatlarni yaratib berish bundan buyon ham bosh maqsadimiz bo‘lib qoladi.”... Shu maqsadda biz “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasi” doirasida umumta’lim maktablarida birinchi marta “Tarbiya” fanini joriy etmoqdamiz.” deb ta’kidlashi xalq ta’limi xodimlari, maktab o‘qituvchilarioldiga ulkan vazifalarni qo‘ydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ushbu vazifalarni amalga oshirishda bugungi kunda O‘zbekistonda o‘qituvchilarning ustozlik qobiliyatlari, iste’dodlarini yanada qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish, ta’lim muassasalari faoliyatini boshqarish va tashkil etishning maxsus tizimini yaratish, maktablarda tarbiyaviy ishlarni olib boradigan bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarga nisbatan hurmatni shakllantirish, ularning ma’naviy, axloqiy, intellektual va jismoniy rivojlanishi darajasini yanada oshirish, bilimlarini takomillashtirish asosida ilm – ma’rifat bo‘yicha targ‘ibot-tashviqot ishlarini amalga oshirish o‘quvchi-yoshlarni kamolotga etkazish, o‘z ishida aniq natijalarga erishadigan, XXI asrda hamma narsaga qodir bo‘ladigan, dunyoga taniladigan, sog‘lom tafakkurga ega bo‘ladigan ustozlar faoliyatini tashkil etish kabilar alohida ahamiyatga ega.

Pedagogik nazariya va amaliyotda o‘quv ishlarining ko‘plab shakllari yaratilgan. Ta’lim ishlarining barcha shakllarini sanab o‘tish mumkin emas va bunday ehtiyoj yo‘q. Har bir shakl bir-birini takrorlamaydi, lekin faqat unga o‘xshash bo‘lishi mumkin.

Ta’lim qadim zamonlardan beri jamiyatning eng muhim vazifasi bo‘lib kelgan. Ijtimoiy va tarixiy tajribani nasldan naslga o‘tkazmasdan, yoshlarni ijtimoiy va ishlab chiqarish munosabatlariga jalb qilmasdan, jamiyat taraqqiyoti, uning madaniyatini saqlab qolish va boyitish, insoniyat sivilizatsiyasi mavjud bo‘lishi mumkin emas.

Jamiyat rivojlanishi bilan tarbiya o‘zgaradi: uning maqsadi, mazmuni, vositalari. Tarix turli davrlarda: ibtidoiy jamoa tuzumi, antik davr, o‘rta asrlar, yangi va zamonaviy davrlarda tarbiyaning o‘ziga xos xususiyatlarining yorqin misollarini keltiradi. Turli mamlakatlardagi xalqlar va millatlarning madaniyati nafaqat urf-odatlar va urf-odatlarda, balki ta’lim mohiyatida ham namoyon bo‘ladi.

Bolalar uchun qo‘shimcha ta’lim ijodiy uyushmalarining xilma-xilligi juda katta: bular to‘garaklar, bo‘limlar, klublar, studiyalar, laboratoriyalar, ustaxonalar, talabalarning ilmiy jamiyatlari, ekspeditsiyalar. Ularning profili ham ko‘p qirrali. Bu,

avvalo, ijodiy uyushmalar nafaqat ma'lum bir fan sohasi doirasida o'qitish, balki kengroq funktsiyalarni bajarishga mo'ljallanganligi bilan bog'liq. Shuning uchun ularning samaradorligi maksimal darajada bolaning mavjud qiziqishlari va ehtiyojlarini qondirishning to'liqligiga bog'liq.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Yo'naltirilganligi va turlarining xilma-xilligi bo'yicha har qanday turdagi ijodiy uyushmalar to'plamini ta'minlash o'quvdan tashqari vaqtni maqsadli, tartibli o'tkazish doirasida talabalarning rivojlanishi uchun sharoit yaratadi.

Zamonaviy o'qituvchilarning vazifasi - bolalarni qabul qilingan qarorlarda mustaqillik, harakatlar va ishlarda maqsadga muvofiqlik, ularning o'z-o'zini tarbiyalash qobiliyatini rivojlantirish va o'zaro munosabatlarni tartibga solish.

Tarbiyaning maqsadi ma'naviy va jismoniy o'zini rivojlantirish, o'zini takomillashtirish va o'zini o'zi anglash qobiliyatiga ega bo'lgan shaxsni eng to'liq madaniyat talab qiladigan rivojlanishi.

Tarbiya mazmuni - bu shaxsning madaniyati: ichki madaniyat, uning mohiyati ma'naviyat va tashqi madaniyat (muloqot, xulq-atvor, tashqi ko'rinish), har bir insonning qobiliyatlari, uning o'zini o'zi belgilashi, o'zini o'zi rivojlantirish, o'zini o'zi anglash.

Ta'lim vositalari. Har doim tarbiyaning aniqlovchi vositasi, aksariyati bolaning rivojlanishiga ta'sir qiladi, bu har xil faoliyat turlari: o'yin, mehnat, sport, ijodkorlik, muloqot. O'quvchining har bir aniq yoshidagi faoliyatning etakchi turi ajratiladi: maktabgacha yoshdagi o'yin faoliyati, boshlang'ich maktab yoshidagi o'quv faoliyati, o'spirin davridagi shaxsiy muloqot, katta maktab yoshidagi ta'lim va kasbiy faoliyat. Yaqin kelajakda axborot jamiyatiga o'tish texnik vositalardan (video, televizion, kino, kompyuter dasturlari va boshqalar) kengroq foydalanishni talab qiladi. Biroq, o'qituvchining so'zi, uning yorqin shaxsiyatining namunasi, o'qituvchi madaniyati darajasi kabi muhim ta'lim vositalarini hech narsa o'rnini bosa olmaydi. Ta'lim gumanistik pedagogikada ta'limning etakchi vositasi sifatida ta'lim jarayonini to'ldiradi va boyitadi, lekin uni almashtirmaydi.

Tarbiyaviy ish uslubi - bu turli xil ta'lim va tarbiya muassasalarida, bolalar birlashmalari va tashkilotlarida o'quv jarayonini tashkil etish xususiyatlarini o'rganadigan, ta'lim yoki tarbiya ishlarida ta'lim tizimini yaratish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqadigan ta'lim nazariyasining bo'limidir. muassasa va uning samaradorligini oshirish, o'quv jarayonida muayyan usul yoki texnologiyalardan foydalanish.

Ta'lim metodlarining tasnifi

Ishontirish usullari. Talabalarning qarashlari (tushunchalari, tushunchalari) shakllanadigan usullar va uning a'zolari o'rtasida pedagogik tizimda tezkor ma'lumot almashinuvi amalga oshiriladi. Taklifni bayon qilish, dialog, nizo, ko'rsatma, nusxa, batafsil hikoya.

Mashq qilish usullari (o'qitish). Talabalar faoliyatini tashkil etish usullari va ijobiy motivlar rag'batlantiriladi. Topshiriqlar, har xil turdagi topshiriqlar, misol usuli, namunalarni ko'rsatish, pedagogik talab.

Baholash va o'zini o'zi baholash usullari. O'z-o'zini hurmat qilishni rag'batlantiradigan usullar va o'quvchilarga xatti-harakatlarini o'zini o'zi boshqarish, o'zlarini aks ettirish, o'z-o'zini tarbiyalashda yordam berish va talabalarning harakatlari baholanadi.

Ta'lim faoliyati turlari. Ta'lim (sinf dan tashqari) ishlarning barcha turlari o'quv jarayoni bilan chambarchas bog'liq bo'lib, maktabda o'qitish va tarbiyalash mazmuni bilan bog'liq bo'lib, ma'lum ta'lim, tarbiyaviy maqsadlarga erishishga xizmat qiladi.

Kognitiv faoliyat kognitiv qiziqishlarni rivojlantirishga, bilimlarni to'plashga, aqliy qobiliyatlarni shakllantirishga va boshqalarga qaratilgan bo'lib, u ekskursiyalar, olimpiadalar, musobaqalar, ma'ruzalar, kitob haftalıkları va hk.

Qiymatga yo'naltirilgan faoliyat, mohiyatan, dunyoga munosabatlarni shakllantirish, e'tiqodlarni, qarashlarni shakllantirish, odamlarning axloqiy va boshqa me'yorlarini o'zlashtirish - bu qadriyat deb ataladigan hamma narsadir. O'qituvchi faoliyatning turli shakllarida: ijtimoiy va axloqiy mavzulardagi suhbatlar, munozaralar, bahs-munozaralarda o'quvchilarning dunyoqarashi, hayot haqidagi qarashlarini rivojlantirishni rag'batlantirish uchun keng imkoniyatlarga ega. Albatta, talabalarning ijtimoiy qadriyatlarni o'zlashtirishi, faoliyatning barcha boshqa shakllari va turlarida ham sodir bo'ladi.

Jamoat faoliyati bolalarning o'zini o'zi boshqarish organlarida, maktabdagi va undan tashqaridagi turli xil bolalar va o'smirlar birlashmalaridagi ishtirokini, mehnat, siyosiy va boshqa aktsiyalarda va kampaniyalarda ishtirok etishni o'z ichiga oladi. Bu o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish, o'zini o'zi boshqarish organlari ishi, kechqurun, ta'til va h.k. kabi shakllarda sodir bo'ladi.

Estetik faoliyat bolalarning badiiy didini, qiziqishlarini, madaniyatini va qobiliyatlarini rivojlantiradi. O'quvchilar uchun estetik mashg'ulotlarning ahamiyatini ortiqcha baholash qiyin, bu maktabdan tashqari maxsus qo'shimcha ta'lim muassasalarida, to'garaklarda maktabdan tashqari samarali tashkil etilishi mumkin.

Bo'sh vaqtni o'tkazish mazmunli, rivojlanayotgan dam olish, erkin muloqotni anglatadi, bunda tashabbus talabalarga tegishli bo'lishi kerak, ammo o'qituvchi tashqi kuzatuvchi bo'lmasligi, o'z tarbiyachisi sifatida o'z vazifalarini eslab qolishi kerak. Bunga sport va ko'ngilochar tadbirlar ham kiradi. Bepul muloqot, talabalarning bo'sh vaqtlari turli shakllarda bo'lishi mumkin: o'yinlar, ta'tillar, dam olish oqshomlari, jamoat tug'ilgan kunlari, musobaqalar, qo'shma sayrlar, piyoda sayrlar va hk.

O'qituvchi ko'p narsani bilishi va ushbu barcha ish shakllarini tashkil etishni uslubiy jihatdan tuzatishga qodir bo'lishi kerak. Birinchidan, o'quv ishi pedagogikasida "ish shakli" tushunchasining o'zi unchalik aniq emas va uni ko'pincha uslubdan ajratish qiyin. Biroq, o'qituvchi uchun u o'quvchilar faoliyatini qanday tashkil etishi, qanday imkoniyatlarga ega ekanligi, metodik arsenalini bilishi hali ham muhimdir.

Tarbiyaviy ish shakli tushunchasi. Ta'lim ishlari, har qanday ijtimoiy-psixologik madaniy hodisalar singari, o'z shakliga ega.

Ta'lim ishining shakli bu bolalar bilan ishlash uslubining ma'lum bir mantiqiy ta'minotida qurilgan ishlatiladigan vositalar tizimi tufayli rivojlangan tashqi idrok etish uchun qulay bo'lgan bolalar va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro aloqalarning tasviridir.

Shakl izlashda o'qituvchi tarkibdan kelib chiqadi: u g'oyani tashqi dizayni yukini eng yaxshi ko'taradigan maqbul vositalarni tanlaydi. Bola, aksincha, shakldan tarkibga o'tadi: u mohiyat tomon harakat qilib, tashqi narsani qabul qiladi; u forma bilan olib ketiladi, shunda keyinchalik u g'oyani qabul qilishi mumkin.

Shaklning yana bir asosiy maqsadi bor: u bolalar, o'spirinlar va yoshlarning o'ziga xos xususiyatlarini, guruhlar, shaxslarning bir-biriga mos kelmasligini ta'kidlab, pedagogik ta'sirni farqlashga yordam beradi.

XULOSA

Tarbiyaviy ish shakllarini tasniflash masalasi yangi emas. Ushbu masalani hal qilish uchun ma'lum asoslar E. V. Titova tomonidan "Agar siz qanday harakat qilishni bilsangiz" asarida; Rojkov "Zamonaviy maktabdagi o'quv jarayoni" qo'llanmasida ko'rsatilgan.

Ta'lim ishlari shakllarini tasniflash muammosini hal etishga SPP Afanasyev rahbarligida olib borilgan nashrlar katta hissa qo'shmoqda: "Yangi yil ertagi", "Yangi yil bayrami", "So'nggi qo'ng'iroq", "Qanday qilib" bolalarni maktab lagerida yoki yuzta ish bilan band qilish ".

E. V. Titova tarbiya ishlari shakllarining tipologiyasini quyidagicha taqdim etadi: tadbirlar, amallar, o'yinlar. U faoliyatni tashkil etish sub'ektining xususiyatini (kattalar yoki bolalar) birinchi va ikkinchisini ajratish uchun asos deb biladi. Demak, muallif voqealarni o'qituvchilar yoki o'quvchilarga bevosita tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish maqsadida o'quvchilar uchun uyushtiradigan voqealar, mashg'ulotlar, jamoadagi vaziyatlar deb belgilaydi va ishlar umumiy ish, jamoa a'zolari tomonidan amalga oshiriladigan va uyushtiriladigan muhim voqealardir. kimningdir foydasi va quvonchi. yoki, shu jumladan o'zimiz.

Hamkorlik pedagogikasini ham ta'lim, ham ta'lim texnologiyasi deb hisoblash mumkin. Hamkorlik pedagogikasini "kirib boruvchi" texnologiyaning o'ziga xos turi deb qarash kerak, chunki uning g'oyalari deyarli barcha zamonaviy pedagogik texnologiyalarga kirib kelgan. Ushbu texnologiyaning maqsad yo'nalishlari:

- talablar pedagogikasidan munosabatlar pedagogikasiga o'tish;
- gumanitar - bolaga shaxsiy munosabat;
- Ta'lim va tarbiya birligi.

O'quvchilar bilan ishlashning barcha shakllarining majburiy elementlari: ma'lumotlar, tajribalar, harakatlar. Ma'lumot - bu ma'lum bir ishda qatnashish orqali talabalar o'rganadigan yangi va muhim narsadir. Tajriba - bu ularning axborotni va sodir bo'ladigan barcha narsalarni hissiy his qilish, baholash, munosabat. Harakatlar - bu ularning boyitadigan va rivojlanib boradigan birgalikdagi (bir-biri bilan va kattalar bilan) faoliyati.

Turli xil faoliyat turlarida qatnashadigan bolalar yangi narsalarni o'rganadilar, yutuq va muvaffaqiyatsizliklarni, ijodning baxtli onlarini boshdan kechiradilar, o'zlariga kerakli ijtimoiy tajribani va jamiyat tomonidan tasdiqlangan shaxs yo'nalishini egallaydilar.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasining 29 yilligi bayramida Prezident Shavkat Miromonovich Mirziyoevning so'zlagan nutqi. Xalq so'zi 2020 yil 1 sentyabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 30 sentyabrda "O'qituvchi va murabbiylar kuni" tantanali marosimdagi nutqi.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son Farmoni. QHMMB: 06/19/5712/3034-son, 29.04.2019.

4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 6 iyuldagi “Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida “Tarbiya” fanini bosqichma – bosqich amalga joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 422-sonli Qarori.
5. Ulfat, M., & Dilafruz, I. (2020). ТАРБИЯ-ЮКСАК МАЪНАВИЯТ БЕШИГИ. *Academic research in educational sciences*, (4).
6. Maxkamov U.I, Ismoilova D.M Tarbiya- shaxs kamolotida eng katta kuch. Ta’lim tizimida ijtimoiy-gumanitar fanlar 5-son ISSN 2181-7286 2020 yil dekabr.
7. Maxkamov U.I, Ismoilova D.M Allomalar merosi – milliy tarbiya asosi “Xalq ta’limi” O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi vazirligining ilmiy-metodik jurnali ISSN 2181-7839 1-son, 2021 yil yanvar-fevral.
8. Ismoilova D.M Zamonaviy didaktik yondashuvlar asosida umumiy o‘rta ta’lim maktablari ta’lim mazmunini prognostika qilish “Xalq ta’limi” O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi vazirligining ilmiy-metodik jurnali ISSN 2181-7839 2020 3-maxsus son (mau-iyun).
9. Исмоилова, Д. М. (2015). Инновационные технологии как компонент развития личности в непрерывном образовании. *Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития*, 2(13).
10. Muxiddinova, I. D. (2020). Educational forecasting as a scientific and pedagogical problem. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol*, 8(6).
11. Muhiddinova, I. D. (2020). Цели современного образования, формирующие требования к преподавателю. *Журнал научных и прикладных исследований*, (11), 12-14.
12. Avlaev, O. U., Burkhanov, A. A., Ismoilova, D. M., & Norkuzieva, M. A. (2020). Factors Affecting the Intellectual Dynamics of the Individual. *Test Engineering & Management*, 83, 693-702.
13. Mannopovna, J. O., & Muhiddinova, I. D. (2020). Optimization of primary education. *ACADEMICIA: An international multidisciplinary research journal*, 10(5), 1229-1232.
14. Исмоилова, Д. М. (2020). ТАЪЛИМ СОҲАСИДА ПРОГНОЗ ҚИЛИШ ИЛМИЙ-ПЕДАГОГИК МУАММО СИФАТИДА. *Academic research in educational sciences*, (3).